

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*

2018, Yıl:6, Sayı:15

Geliş Tarihi: 09.11.2018

Kabul Tarihi: 30.11.2018

Sayfa: 62-74

ISSN: 2147-8872

BAĞLAMA GRUBU ÜZERİNE

Turgut Baydar*

ÖZET

Kelime grupları en az iki unsurdan oluşan ve kaç kelimedenden oluşursa oluşsun tek bir kelime gibi görev yapan yapılardır. Kelime grubunun en son unsuruna gelen çekim eki sadece geldiği kelimeyi değil, bütün grubu etkisi altına alır. Böylece kelime grupları hem cümlelerde görev yaparken hem de diğer kelime gruplarının yapılarına tamlayan ya da tamlanan unsur olarak katılırken tek bir kelime gibi görev yaparlar.

Kelime grupları dilin en önemli imkânlarından biridir. Diğer türetim araçları bu kadar etkili ve sınırsız değildir. Çünkü yeni kelime türetmek, derleme ya da tarama sözlüklerinden standart dile kelime almak bir yere kadar çözüm üretir. Ancak kelime grubunun bu imkânı sonsuzdur.

Mevcut çalışmalarda bağlama grubu olarak isimlendirilen yapılar da diğer kelime grupları gibi değerlendirilmektedir. Hâlbuki bağlama grubu olarak ifade edilen yapılar diğer kelime gruplarından ana - yardımcı unsur, vurgu ve çekime girme gibi bakımlardan farklılık gösterirler.

Eldeki yazıda bağlama grubu olarak ifade edilen yapıların diğer kelime gruplarından farklı olduğu hem tanıklı örneklerden hem de araştırmacıların çalışmalarında verdikleri örnekler üzerinden tartışılacak ve varılan sonuçlar dikkatlere sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: kelime grubu, bağlama grubu, ana unsur, yardımcı unsur, vurgu.

* Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim üyesi, <https://orcid.org/0000-0001-8349-5050>, turgutbaydar@windowslive.com

ON BINDING GROUP

ABSTRACT

Word groups are composed of at least two elements and are composed of a number of words that serve as a single word. The attachment to the last element of the word group is not only the word it comes to but the whole group. In this way, word groups serve as a single word when they serve in sentences and participate in the structures of other word groups as complement or complementary elements.

Word groups are one of the most important opportunities of language. Other derivation tools are not so effective and unlimited. Because the new word deriving, compiling or dictionaries from the standard language to get the word to the standard language produces up to a solution. However, this opportunity of the word group is unlimited.

In the current studies, the so-called binding group is evaluated as other word groups. However, the structures referred to as linking groups differ from other word groups in terms of main - auxiliary elements, emphasis and grime.

In the present article, it will be discussed that the structures expressed as the binding group are different from the other word groups, both from the witnessed samples and from the examples given by the researchers in their works, and the resulting cues will be presented to the attention.

Key Words: word group, binding group, main element, auxiliary element, emphasis.

Kelime grupları; tek kelimeyle ifade edilemeyen nitelik, durum, hareketi ifade etmek, bunları daha açık bir biçimde iletmek ya da bir ifadeyi daha etkili kılmak, mesajı daha ayrıntılı vermek gibi pek çok işlevi yerine getirirler. Bu özelliklerinden dolayı da sıklıkla bunlardan faydalanılır.

Kelime grupları dilin en önemli imkânlarından biridir. Diğer türetim araçları bu kadar etkili ve sınırsız değildir. Çünkü yeni kelime türetmek, derleme ya da tarama sözlüklerinden standart dile kelime almak bir yere kadar çözüm üretir. Ancak kelime grubunun bu imkânı sonsuzdur.

Mevcut kaynaklarda Türkiye Türkçesinde kaç tür kelime grubunun kullanıldığı konusunda bir birlik sağlanamasa da pek çok kelime grubu bugün standart dilde çok değişik işlevlerde kullanılmaktadır.

Kelime grupları birden fazla unsurdan oluşur ve kaç kelimedenden oluşursa oluşsun tek bir kelime gibi görev yapar. Kelime grubunun en son unsuruna gelen çekim eki sadece geldiği kelimeyi değil, bütün grubu etkisi altına alır. Böylelikle kelime grubu hem cümlelerde görev yaparken hem de diğer kelime gruplarının yapısına tamlayan ya da tamlanan unsur olarak katılırken tek bir kelime gibi görev yapar.

(1/1)→*Tam birbirine yaklaşıacakları vakit rüzgâr, Feride'nin şemsiyesini aldı.* (346/9)*

(1/2)→*Bu yaprakları seyrederken altlarında birkaç kırmızı balığın dolaştığını gördüm ve büyük annemin özene bezene hazırladığı ipekli entarim, yeni potinlerimle havuzun içine yürüyüverdim.* (12/7)

(1/3)→*Hüseyin, delişmen bir adamdı.* (9/5)

Yukarıdaki (1/1) örneğinde *Feride'nin şemsiyesi* belirtili isim tamlamasının tamlanan unsurunun aldığı ismin +I hâli sadece *şemsiyesini* belirtili nesne yapmamış; tamlamanın tamamı, söz konusu cümlede belirtili nesne olmuştur.

(1/2) örneğinde *havuzun içi* belirtili isim tamlamasının tamlanan unsuruna gelen ismin +A hâli sadece *havuzu* değil, tamlamanın tamamını geçtiği cümlede yer tamlayıcısı yapmıştır.

(1/3) örneğinde ise *delişmen bir adam* sıfat tamlamasının isim unsuruna eklenen *i-* fiili sadece *adamı* değil, tamlamanın tamamını yüklem yapmıştır.

(2/1)→*zavallının bembeyaz yakası* (20/8)

(2/2)→*küçük gönüllü çocuklar* (22/8)

(2/3)→*büyük adam gibi* (9/4)

Yukarıdaki (2/1) örneğinde *bembeyaz yaka* sıfat tamlaması, bir belirtili isim tamlamasında tamlanan unsur olarak görev yapmıştır.

(2/2) örneğinde +II eki, sadece geldiği *gönüllü* sıfat yapmamış, *küçük gönül* sıfat tamlamasını *çocukların* sıfatı yapmış ve böylelikle bir birleşik sıfat oluşturmuştur.

(2/3) örneğinde ise *büyük adam* sıfat tamlaması edat grubunun isim unsuru olarak kullanılmıştır.

Örneklerden de açıkça anlaşılacağı gibi kelime grupları her ne şekilde kullanılırlarsa kullanılınsınlar hep tek bir kelime gibi görev yaparlar. Bu durum kelime gruplarıyla ilgili kabullerde değişmez bir gerçektir. Ne var ki, kelime grupları içinde değerlendirilen bir yapı bu genel kabule uymamaktadır. Yapısı gereği bir bütün olarak değil de, söz konusu yapıyı oluşturan unsurlar ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Bu da **bağlama grubu** olarak isimlendirilen yapılardır.

Kelime gruplarında ana unsur, yardımcı unsur, vurgu gibi önemli konular vardır. Bunlar kelime gruplarının bir bütün olarak işlem görmelerini sağlarlar. Ancak bağlama grupları olarak isimlendirilen yapılar böyle değildir. Bu yapıda ana unsur yardımcı unsur söz konusu değildir. Ayrıca bu yapılarda her bir unsur kendi vurgusunu taşır. Böyle olunca da aslında araştırmacıların bu yapıları bir bütün olarak görmelerinde bir sıkıntı ortaya çıkmaktadır.

* Örnekler *Çalkıuşu'*ndan verilmiştir. Örneklerdeki ilk numara sayfa, ikincisi ise paragrafı göstermektedir.

(3/1)→*Biraz savruk olduğum için ikide birde renkleri birbirine karıştırır, ellerimi ve dudaklarımı boyardım.* (43/3)

(3/2)→*Gerek evde gerek mektepte bu kız göz hapsindedir.* (221/4)

(3/3)→*Size de İhsan Beye de bütün kalbimle teşekkür ederim.* (253/2)

(3/4)→*Nezaket kapısını buluncaya kadar cesur ve neşeliydi.* (108/2)

Yukarıdaki (3/1) örnek cümlesinde *ellerim ve dudaklarım* yapısının her iki unsuru da birlikte belirtili nesne olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü birlikte belirtili nesne olmamışlardır, olamazlar. Söz konusu cümlenin açılımı şu şekildedir:

→*Biraz savruk olduğum için ikide birde renkleri birbirine karıştırır, ellerimi [boyardım] dudaklarımı boyardım.*

(3/2) örneğinde de *gerek ev gerek mektep* yapısı bir bütün olarak geçtikleri cümlede yer tamlayıcısı olmamışlardır. Bu cümlenin açılımı

→*Evde [bu kız göz hapsindedir] mektepte bu kız göz hapsindedir.* şeklindedir.

(3/3) örneğinde de *siz de İhsan Bey de* yapısı birlikte yer tamlayıcısı değildir. Bu cümlenin açılımı da şu şekildedir:

→*Size [bütün kalbimle teşekkür ederim] İhsan Beye bütün kalbimle teşekkür ederim.*

(3/4) örnek cümlesinde de *cesur ve neşeli* yapısı birlikte yüklem olmamıştır. Bu cümlenin açılımı da

→*Nezaket kapısını buluncaya kadar cesur[du] [Nezaket kapısını buluncaya kadar] neşeliydi.* şeklinde olmalıdır.

(4/1)→*parlak ve yumuşak deri* (36/14)

(4/2)→*yelkensisiz ve dumansız deniz* (59/11)

(4/3)→*bir korku ve tiksinti* (58/5)

(4/4)→*el ve baş işaretleri* (68/13)

(4/5)→*karga ile tilki masalı* (33/7)

Yukarıdaki (4/1) örneğinin açılımı;

→*parlak* [deri] *yumuşak deri*; (4/2) örneğinin açılımı;

→*yelkensisiz* [deniz] *dumansız deniz*; (4/3) örneğinin açılımı;

→*bir korku* [bir] *tikinti*; (4/4) örneğinin açılımı;

→*el* [işaretleri] *baş işaretleri*; (4/5) örneğinin açılımı da

→*karga* [masalı] *tilki masalı* şeklindedir.

Yukarıdaki örneklerde de açıkça görüleceği gibi bağlama grubu olarak ifade edilen yapılar diğer kelime gruplarından farklı bir durum arz etmektedir. Bu yapıda ana unsur

yardımcı unsur diye bir şey söz konusu olmadığı için grubu oluşturan unsurlar birlikte değil, ayrı ayrı işlem görürler.

Bağlama grubu olarak isimlendirilen yapıların derin yapısı yukarıda dikkatlere sunduğumuz gibi olmasına rağmen eldeki çalışmalarda bu yapılar hem cümlelerde görev yaparken hem de diğer kelime gruplarının yapısına herhangi bir unsur olarak katılırken diğer kelime grupları gibi bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Bunu somutlaştırmak için bazı araştırmacıların çalışmalarından konu ile ilgili ifadeleri ve örnekleri dikkatlere sunuyoruz:

Ergin *Türk Dil Bilgisi*'nde *bağlama grubu* hakkında şunları ifade etmiştir:*Unsurlar şeklen ve eşit olarak birbirine bağlanırlar. Her unsur kendi vurgusunu taşır ve vurguları aynıdır* (Ergin 1989: 358).

Karahan *bağlama grubu* hakkında *Türkçede Söz Dizimi*'nde şöyle demektedir: "...*Bağlama grubu, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.*

→*O vakit elimde ne gül, ne karanfil, ne menekşe ve ne yasemin kalırdı. (isim)*

→*Naim Efendi, yeni sazdan, yeni şarkılardan zevk almak şöyle dursun son senelerde artık yazılan ve konuşulan Türkçeyi de anlamıyordu. (sıfat)*

→*Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neşesiz (zarf)* (Karahan 2004: 65-68). Karahan son olarak "*Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır* (Karahan 2004: 68)." diyerek de aslında grubu oluşturan unsurlar arasında yardımcı unsur, ana unsur ayrımı yapılamayacağını belirtmiştir.

Benzer ifade ve örnekler *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*'nde de geçmektedir. Özkan vd. çalışmada konu hakkında şu bilgi ve örnekleri vermişlerdir:

....*Cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılırlar.*

→*Evin sahibesi Nişantaşı'da oturan zengin lakin kimsesiz bir yaşlı kadın imiş. (sıfat)*

→*Geldi, kahveyi ve bardağı aldı. (isim)*

→*Bursa'da Ulu Cami avlusunda karşılaştıkları vakit şaşkın ve heyecanlı bakiştılar (zarf)* (Özkan vd. 2016: 99-103).

Özkan ve Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*'nde *bağlama grubu* hakkında şunları söylemişlerdir: *İki ya da daha fazla isim unsurunun sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları (ve, ile, dahi, ilâ, ya, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya... ya, hem... hem, ne... ne, da / de... da / de vb.) ile oluşturduğu kelime grubudur. Unsurlar şeklen ve eşit olarak birbirlerine bağlanırlar. Her unsur kendi vurgusunu taşır ve vurguları aynıdır.*

....*Bağlama grupları cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde bulunabildikleri gibi, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem ismi olarak da işlev görürler.*

→*"Bakıyorken bana sâbit ve donuk gözlerle."* (sıfat)

→*"Çevresine toplanan köylüleri ve Muhtarı fark etti."* (isim, nesne)

→”Bizim çocuklar **kâh el çırparak kâh kahkahalar atarak** onları seyrediyordu.”
(zarf)

→Fani ömür biter, bir uzun sonbahar olur.

Yaprak, çiçek ve kuş dağılır, târümâr olur. (özne)

→Âlemden uzak, hâdiselerden heyecansız,

Sen bir güneşle çerçevenmiş kadar sıcak,

Gün yüzlü, sırma saçlı ve zümrüt bakışlısın! (yüklem ismi)

→**Ya gezen bir ölü, yâhud gömülen bir diriyim;** (yüklem ismi)

→Mumyadır, **canlı da, cansız da, bu kabristanda** (özne) (Özkan - Sevinçli 2009: 88-92).

Baydar konu ile ilgili olarak şöyle demiştir:

...Bu grupları oluşturan kelimeler eş görevlidir. Yani bu grubu oluşturan kelimeler özne, nesne vb. olabilecekleri gibi bir isim tamlamasında tamlayan unsur, ya da bir sıfat tamlamasında isim unsuru olabilirler. Bütün kelime grupları gibi bağlama grupları da tek kelime olarak görev yaparlar.

→**Ben ve Kara İzzet**, dümenin başına karşılıklı geçtik. (özne)

→Bir süre **o da ben de** sustuk. (özne)

→**Âşık Kerem’in Şam şehrindeki şaşkınlığı ile Külebi’nin İstanbul şehrindeki şaşkınlığı** aynı çocuksuluğu taşır. (özne)

→Biz **kuşları ve yeşillikleri** çok gördük, sizin için kötü olacak. (belirtili nesne)

→**hem benim hem İzzet’in** avuçları (belirtili isim tamlamasında tamlayan unsur)

→**ruh ve beden** sağlığı (belirtisiz isim tamlamasında tamlayan unsur)

→**kimi tarihçiler ve yazarlar** (sıfat tamlamasında tamlanan unsur)

→yapılan **açıklama ve incelemeler** (sıfat tamlamasında tamlanan unsur) (Baydar 2006: 242-250).

Aktan *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*’nde konu hakkında: “İki ya da daha fazla isim unsuru veya kelime grubunun bağlaçlar ile oluşturduğu kelime grubuna bağlama grubu denir. Bağlaçlar, kelime ya da isim unsurları arasında sıralama, bağlama, denkleştirme, karşılaştırma görevi görürler. Unsurlar birbirlerine eşit olarak bağlanırlar. Her unsur kendi vurgusunu taşır, her birinin vurgusu eşittir. demiş ve şu örnekleri sıralamıştır:

→**O kadar karanlık ve ümitsiz / bir gece.** (sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak görev yapması)

→**Bunlar adam oğlu değil ecinni / tayfası.** (isim tamlamasında tamlayan olarak görev yapması)

→**Karı milletinin / ya saçı kurumayacak ya da gözü.** (isim tamlamasında tamlanan olarak görev yapması)

→**İyi kalplilik ve alicenaplık / gösteren her erkek gibi.** (birleşik fiilin isim unsuru olarak görev yapması)

→**Bununla beraber içi nedamet, azap ve endişe / ile doluydu.** (edat gruplarında isim unsuru olarak görev yapması)

→**Seni elimden Hasan değil Çorum'un Veli Paşası da kurtaramaz.** (özne olarak görev yapması)

→**Dediğim hayvanı mı sandın insanı mı?** (nesne olarak görev yapması)

→**Onun da ne bu dünyaya hayrı olur, ne de öbür dünyaya.** (yer tamlayıcısı olarak görev yapması)

→**Ne o gün, ne ertesi gün, ne daha ertesi günü konuşamadı Sadık'la.** (zarf olarak görev yapması) (Aktan 2016: 56-61).

Yukarıda bazı araştırmacıların bağlama grubu hakkında söyledikleri ve verdikleri örnekleri dikkatlere sunduk. Diğer araştırmalarda da bu yönde ifade ve örnekler olduğu için hepsini burada vermedik. Ancak verilenlerden de anlaşılacağı gibi araştırmacılar, aralarında virgül ya da *sıralama*, *bağlama*, *karşılaştırma* ve *denkleştirme* bağlaçları bulunan söz dizilerini bir grup olarak değerlendirmişler ve diğer kelime grupları gibi ele almışlardır. Yani bağlama grupları bir bütün olarak muamele görmüştür. Hâlbuki yukarıda da kısmen değindiğimiz gibi bağlama grubu olarak etiketlenen yapıları oluşturan unsurlar diğer kelime gruplarından farklılık arz etmektedir. Şöyle ki; bunlar arasında ana ya da yardımcı unsur ayrımı yapılamaz; bunların her biri kendi vurgusunu alır ve vurgular da aynıdır. Bu yönüyle diğer kelime gruplarından farklılık gösterirler. Bunların bir grup olarak değerlendirilmeleri bize göre doğru değildir. Bu durumu Aktan'ın yukarıda verdiğimiz örneklerinden de somutlaştırabiliriz.

→**Karı milletinin / ya saçı kurumayacak ya da gözü** (Aktan 2016: 59). Aktan bu cümledeki *ya saç ya da göz* yapısının belirtili isim tamlamasında tamlanan unsur olarak kullanıldığını söylemiştir. Hâlbuki cümlenin derin yapısı şu şekildedir: *Karı milletinin saçı kurumayacak* [karı milletinin] *gözü* [kurumayacak]. Cümle bu şekilde düşünülünce aslında bağlama grubu denilen yapının bir belirtili isim tamlamasında tamlanan unsur olarak kullanılmadığı cümlenin derin yapısında iki ayrı belirtili isim tamlaması olduğu çok açık bir biçimde görülecektir.

→**Dediğim hayvanı mı sandın insanı mı?** (nesne olarak görev yapması) (Aktan 2016: 60). Aktan'ın verdiği bu örnek cümle de çok önemlidir. Bu örnekte yüklemeleri ortak birden fazla cümle olduğu kadar ortada ki. Cümle *Dediğim hayvanı mı sandın insanı mı* [sandın]? şeklindedir ve bu cümlede bağlama grubu oluşturduğu söylenen unsurlar, aynı cümlede birlikte nesne olmamışlardır. Tam tersine bu yapıdaki unsurlar ayrı cümlelerde ayrı ayrı nesne olmuşlardır.

→O kadar **karanlık ve ümitsiz / bir gece**. (sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak görev yapması) (Aktan 2016: 59). Bu cümledeki *karanlık ve ümitsiz bir gece* sıfat tamlamasının açılımı da şu şekildedir:

karanlık bir gece

ümitsiz bir gece

Sıfat tamlamasının sıfat unsuru gibi gösterilen *karanlık ve ümitsiz*, birlikte sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak görev yapmamışlar; söz konusu tamlamanın isim unsurunu oluşturan *bir geceyi* ayrı ayrı nitelemişlerdir.

→*Bunlar adam oğlu değil ecinni / tayfası*. (isim tamlamasında tamlayan olarak görev yapması) (Aktan 2016: 59). Yine Aktan'ın verdiği bu örnek de son derece önemlidir. Çünkü cümle çok açıktır ve cümlenin ifade ettiği şey şudur: *Bunlar adam oğlu değil*, [bunlar] *ecinni tayfası*. Burada bir değil iki ayrı cümle vardır ve dikkat edileceği gibi bu cümlelerden birincisi olumsuz; ikincisi ise olumludur. Yani isim tamlamasında tamlayan unsur olarak kabul edilen yapı öncelikle bir grup oluşturamamıştır. İkisi iki ayrı cümlenin yüklemi olmuşlardır. Örnek teşkil etmesi açısından yukarıda sadece bir araştırmacının verdiği örneklerden konuya dikkat çekmek istedim. Yukarıda sıraladığım diğer araştırmacıların verdikleri örneklere dikkat edilirse onlarda da aynı durumun olduğu görülecektir.

Tüm bunlar şunu ortaya koymaktadır. Bağlama grubu denilen yapılar diğer kelime grupları gibi bir birlik oluşturamıyorlar. Bunların birbirleriyle olan ilişkileri şekli bir ilişkidir. Bunlarda ana ya da yardımcı unsur olmaması, her birinin kendi vurgusunu taşıması gibi durumlar bunları diğer kelime gruplarından farklı bir yere koymaktadır. Böyle olmakla birlikte bu şekli birliktelik bugüne kadar araştırmacılar tarafından dikkate alınmamış ve bunların bir kelime grubu olarak değerlendirilmeleri süregelmiştir.

Bu konuyu yazmaya karar verdikten sonra araştırmalarımız sırasında gördük ki araştırmacılar bağlama grubu olarak kabul edilen bu yapıların bu durumlarından bahsetmemişler ve bunları da diğer kelime grupları arasında değerlendirmişlerdir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla sadece Şimşek çalışmasında bu yapıların tam bir kelime grubu olarak değerlendirilemeyeceğinden bahsetmiştir ve Şimşek konu hakkında şunları söylemiştir: *Bağlaç öbeği oluşturan ögeler, birbirini etkilemez. Bu yüzden bağlaç öbeğinde "belirten-belirtilen" diye ögeler ayırt edilemez. Gerçekten bağlaç öbeğinde yer alan ögeler, anlam ve görev yönünden bağımsızdırlar. Öbekte her ögenin ayrı ayrı vurgulu olması da bunun bir kanıtıdır. Kısacası, bağlaç öbeğinde biçim yönünden birlikte işleme giren ögeler, çoğu kez, ayrılabilir durumdadır:*

çok asîl ve zengin bir aile: çok asîl bir aile

zengin bir aile

önadlar ad

maddî ve ruhî miraslar: maddî miraslar

ruhî miraslar

önadlar ad

Artık bu dağdağayla uğuldar deniz ve dağ.

y. ö.

dağ uğuldar / deniz uğuldar

ö. y. ö. y.

Demek ki bağlaç öbeği, gerçek bir belirtme öbeği değildir; biçimsel bir sözcük öbeğidir. Bu öbekte ögeler, kuruluşa eşit görevle katılır. Bu da anlamsal yönden değil, dıştan bir katılmadır (Şimşek 1987: 390-391).

Şimşek devamında şunları söylemiştir: Bağlaç öbeğinin ögeleri, birçok bakımlardan bağımsız oldukları için, çoğu kez, ayrı çekimlenirler:

sen-de ve ben-de, hem Ankara'(n)ın hem İzmir'in, gerek metn-in gerek nüsha farkları(n)ın, uçak-tan ya da otobüs-ten, kitap-lar ve defter-ler, kentler-imiz ve köyler-imiz vb. (Şimşek 1987: 395).

Bağlama grubu olarak ifade edilen bu yapıların aslında bir kelime grubu oluşturamadıklarının en somut göstergelerinden biri de her kelimenin ayrı ayrı çekime girmesidir. Kelime gruplarında böyle bir durum söz konusu değildir.

*(5/1)→Yüzleri Fatma gibi dövme olduğu için bana dünya güzeli gibi görünen kadınlarla dolu bir evde beni kucaktan kucağa gezdiriyorlar, sonra **Fatma'nın yanına oturtuyorlardı** (9/1).*

*(5/2)→Aylarca **hizmetçi odalarında** sürünmüştüm (8/4).*

*(5/3)→Çitlerden atlıyorlar, **bahçenin içinden** geçiyorlardı (363/14).*

Yukarıdaki örneklerde geçen isim tamlamalarının sadece tamlanan / ana unsurları çekime girmiştir. Ancak tamlanan / ana unsura getirilen bu ekler sadece geldikleri kelimeleri değil, bütün kelime grubunu geçtikleri cümlelerde yer tamlayıcısı yapmışlardır. Ancak bağlama grubu olarak ifade edilen yapılarda böyle bir durum söz konusu değildir.

*Bize göre araştırmalarda bağlama grubu olarak değerlendirilen yapılar, bağlama grubu değildir. Bu yapıların şekilce bir birliktelikleri varmış gibi görünse de aslında böyle bir durum da yoktur. O zaman akla gelecek soru *Neden insanlar bu yapılara ihtiyaç duyarlar?* olacaktır. Bu sorunun cevabı da: **en az çaba kuralıdır**. Tekrardan kaçınmaktır.*

*→**parlak ve yumuşak** deri (36/14) yerine →**parlak** [deri] **yumuşak** deri dememek;*

*→**yelkensis ve dumansız** deniz (59/11) yerine →**yelkensis** [deniz] **dumansız** deniz dememek;*

*→**bir korku ve tiksinti** (58/5) yerine →**bir korku** [bir] **tikinti** dememek için bağlaçlar kullanılmıştır. Yine aynı şekilde;*

→*Biraz savruk olduğum için ikide birde renkleri birbirine karıştırır, ellerimi ve dudaklarımı boyardım.* (43/3) yerine

→*Biraz savruk olduğum için ikide birde renkleri birbirine karıştırır, ellerimi [boyardım] dudaklarımı boyardım.* dememek;

→*Gerek evde gerek mektepte bu kız göz hapsindedir.* (221/4) yerine

→*Evde [bu kız göz hapsindedir] mektepte bu kız göz hapsindedir.* dememek;

→*Size de İhsan Beye de bütün kalbimle teşekkür ederim.* (253/2) yerine

→*Size [bütün kalbimle teşekkür ederim] İhsan Beye bütün kalbimle teşekkür ederim.* dememek;

→*Nezaket kapısını buluncaya kadar cesur ve neşeliydi.* (108/2) yerine

→*Nezaket kapısını buluncaya kadar cesur[du] [Nezaket kapısını buluncaya kadar] neşeliydi.* dememek için bağlaçlar kullanılmıştır.

Bağlama grubu olarak anılan bu yapıların aslında bağlama grubu olmadıkları, bunların en az çaba kuralı sonucu müracaat edilen bir yöntem olmasını tanıklaması açısından Şimşek'in Tanpınar'dan alıntıladığı şu örnekler son derece önemlidir.

→*İstanbul'da yaşayan herkes, az çok bir güzellik içinde yaşadığını ve bu güzelliğin bu toprakta ve bizim elimizle açıldığını, bizim ruh bahçemiz olduğunu bilir* (Şimşek 1987: 397). Şimşek bu cümle ile ilgili olarak *Bu tümcenin belirtili nesnesi, üç ögeli bir bağlaç öbeğidir. Adlaşmış birer ortaç tümceciği olan bu ögelerin ikincisinde ayrıca bir bağlaç öbeği var:*

bu toprakta ve bizim elimizle (açılmak)

1. öge 2. öge

(kadot + bet / mö)

Görüldüğü gibi, bu bağlaç öbeğinin birinci ögesi, kalma; ikinci ögesi, araç durumunda. Demek ki ilki, kalmalı dolaylı tümlec; ikincisi ise biçimce belirteç tümleci, mantıkça özne. Doğrudan eş-görevli olmayan bu iki ögenin ulama / sıralama bağlacı ile bağlanabilmiş olması ilginç?... (Şimşek 1987: 397). demiştir. Şimşek ardından da aynı sanatçıdan birkaç örnek daha diyerek Tanpınar'ın şu cümlelerini nakletmiştir:

→*Nereye bakarsak bakalım, hangi ufuklara hasret çekersek çekelim, biz İstanbul'un arasından ve İstanbul'da ve İstanbul'la göreceğiz.*

İstanbul'un arasından ve İstanbul'da ve İstanbul'la

1. öge 2. öge 3. öge

(çidot + kadot + bet)

→*Bunu benden evvel ve çok selâhiyetli resmî ağızlar söylediler.*

benden evvel ve çok selâhiyetli resmî ağızlar

1. öge

2. öge

(bet + ö) (Şimşek 1987: 397-398). Şimşek bu örnekleri *ayrı işlevdeki ögelerden bağlaç öbeği* diye isimlendirmiştir.

Şimşek haklı olarak ve büyük bir dikkatle bu örneklerin diğerlerinden farklı olduğunu görebilmiştir. Ancak Şimşek, cümlelerin derin yapısını izah etmemiştir. Bu yapılar *ayrı işlevdeki ögelerden bağlaç öbeği* değildir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu yapılara müracaat edilmesinin en büyük nedeni en az çaba kuralıdır. Bu cümlelerde de bu durum çok net olarak görülmektedir. Tanpınar,

→*İstanbul'da yaşayan herkes, az çok bir güzellik içinde yaşadığını ve bu güzelliğin bu toprakta ve bizim elimizle açıldığını, bizim ruh bahçemiz olduğunu bilir.* cümlesini

→*İstanbul'da yaşayan herkes, az çok bir güzellik içinde yaşadığını ve bu güzelliğin bu toprakta [açıldığını] bizim elimizle açıldığını, bizim ruh bahçemiz olduğunu bilir.* şeklinde ifade etmek yerine, sıfat-fiili tekrar etmeden ne demek istediğini anlatabilmiş, yani vermek istediği mesajı net bir biçimde vermiştir.

→*Nereye bakarsak bakalım, hangi ufuklara hasret çekersek çekelim, biz İstanbul'un arasından ve İstanbul'da ve İstanbul'la göreceğiz.* cümlesini

→*Nereye bakarsak bakalım, hangi ufuklara hasret çekersek çekelim, biz İstanbul'un arasından [göreceğiz] İstanbul'da [göreceğiz] İstanbul'la göreceğiz.* şeklinde ifade edip, *göreceğiz* yüklemelerini tekrar ederek ifadeyi monotonlaştırmak yerine yukarıdaki gibi verip akılcılığı sağlamıştır.

→*Bunu benden evvel ve çok selâhiyetli resmî ağızlar söylediler.* cümlesini

→*Bunu benden evvel [söylediler] çok selâhiyetli resmî ağızlar söylediler.* şeklinde ifade etmek yerine bir önceki cümlede olduğu gibi yüklemi tekrar etmeyerek dilin kıvraklığından ve Türkçenin güçlü ifade kabiliyetinden faydalanmıştır.

Bütün bunlar da açık ve net bir şekilde göstermektedir ki bağlama grubu olarak ifade edilen yapılar en az çaba kuralından dolayı oluşturulmuş yapılardır ve bugüne kadar anılageldiği gibi bağlama grubu değıllerdir ve asla diğer kelime grupları ile aynı kategoride değeriendirilemezler.

Sonuç

Bağlama grubu olarak ifade edilen yapılar, diğer kelime gruplarından farklıdır. Bunun en büyük nedenlerinden biri bu yapıyı oluşturan unsurlar arasında ana unsur yardımcı unsur ayrımı yapılamaması ve bunlarda her unsurun kendi vurgusunu almasıdır. Elbette vurguları da eşittir.

Bu yapılarda her unsur kendisi çekime girer. Bu durum diğer kelime grupları için söz konusu değildir.

Bu yapıların bir kelime grubu oluşturmadıklarını araştırmacıların verdikleri örnekler ile diğer örneklerin derin yapılarını göstererek ifade ettik. Bu yüzden bunlar birer kelime grubu olarak değerlendirilemezler. Ancak hepsinde olmasa da bazı örneklerde cümlelerin ilk hâlleri ile derin yapıları arasında elbette bir nüans oluşabilmektedir ki; bu da son derece tabiidir. Çünkü bağlacın da cümleye kattığı bir nüans vardır. Nasıl

→*Çok çalıştı; kazandı.* ile *Çok çalıştı ama kazandı.* cümleleri arasında bir nüans varsa; nasıl

→*Ali geldi.* ile *Ali de geldi.* cümleleri aynı değilse;

→***Karı milletinin / ya saçı kurumayacak ya da gözü*** (Aktan 2016: 59). cümlesini *Karı milletinin saçı kurumayacak* [karı milletinin] *gözü* [kurumayacak]. şeklinde ifade ettiğimizde cümlelerin önceki hâliyle bu hâli arasında bir nüans olacaktır ve bu nüans olmalıdır. Çünkü normal olan budur. *ya... ya* bağlacının, yukarıdaki örnek cümlelerdeki bağlaçlarda da olduğu gibi, cümleye yaptığı bir katkı vardır.

Bu yapıların geçtikleri cümlelerin derin yapılarında bir bütün olarak değil de ayrı ayrı öge olmaları, yine başka kelime gruplarının yapılarına katılırken bir bütün olarak hareket edememeleri bunları kelime gruplarından ayıran özelliklerdir.

Bu yapılardan faydalanılmasının en önemli nedeni ifadeyi daha etkili kılmak, tekrardan kaçınmak yani en az çaba kuralıdır. Türkçe de zengin ifade gücü ve kıvraklığıyla bu tarz anlatımlara müsaade etmektedir.

Bugüne kadar bağlama grubu olarak ifade edilen ve kelime grupları içinde anılan bu yapılardan elbette bahsedilmelidir; ancak bu yapılar kelime grubu olarak değerlendirilmemelidir. Aksi hâlde Türkçenin bize sunduğu bütün imkânlardan faydalanıp sonra da bunların derin yapılarını hiçe saymak her şeyden önce Türkçeye karşı bir vefasızlık ve onun bu gücünü görmemek olur diye düşünmekteyiz.

Kaynakça

- AKTAN, Bilal (2016), *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, 2. bs., Konya: Eğitim Yayınevi, s.56-61
- BAYDAR, Turgut (2006), *Türkçede Söz Diziminin Öğretimi ve Kavratılması*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, s.242-250
- BAYDAR, Turgut (2017), “Aynı Türden Birden Fazla Unsurlu / Ögeli Cümlelerin Tahlillerine Yeni Bir Bakış”, *Türük Dergisi*, S.:13, s.131-145
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1976), *Tümcebilgisi*, Ankara: TDK Yay.
- ERGİN, Muharrem (1989), *Türk Dil Bilgisi*, 18. bs., İstanbul: Bayrak Yay., s. 358
- GENCAN, Tahir Nejat (1979), *Dilbilgisi*, Ankara: TDK Yay.
- GÜNTEKİN, R. Nuri (1970), *Çalıkuşu*, İstanbul, 16. bs.

HATİBOĞLU, Vecihe (1972), *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: TDK Yay.

KARAAĞAÇ, Günay (2011), *Türkçenin Söz Dizimi*, 3. bs., İstanbul: Kesit Yay.

KARAHAN, Leylâ (2004), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yay., 7. bs., s.65-68

KÜKEY, Mazhar, *Türkçenin Dilbilgisi 2*, Samsun: Cem Ofset

ÖZKAN, Mustafa – SEVİNÇLİ, Veysi (2009), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. bs., İstanbul: AK Yay., s.88-92

ÖZKAN, Abdurrahman vd. (2016), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. bs., Konya: Palet Yay., s.99-103

ŞİMŞEK, Rasim (1987), *Örneklerle Türkçe Söz Dizimi*, Trabzon, s.390-391;395;397-398